ЛЕГЕНДИ ТА ПЕРЕКАЗИ

КНЯЗІ УКРАЇНИ

КАЗКА

ЛЕГЕНДИ ТА ПЕРЕКАЗИ

КНЯЗІ УКРАЇНИ

Третє видання

КИЇВ 2009

УДК 373.5:821.161.2.09
ББК 74.268.34Укр
К 54

Серія «Легенди та перекази»

КНЯЗІ УКРАЇНИ

Автор-упорядник Фелікс Левітас
Художник Олександр Кононученко

К 54 Князі України. — 3-є видання. — К.: Казка, 2009. — 64 с.: іл. — (Легенди та перекази).
ISBN 978-966-8055-55-3

Книжка містить адаптовані для юних читачів легенди та перекази про видатних князів Русі-України. Завдяки цікавому викладу, оригінальним ілюстраціям княжа доба вітчизняної історії постає в усій своїй красі та величі.

ISBN 978-966-8055-55-3
ISBN 978-966-8055-58-4 (серія)

Шановний друже!

Перед тобою книжка «Князі України». Коли ти прочитаєш її, то здійсниш свою першу подорож історичними стежками нашої країни. Гортаючи сторінку за сторінкою, дізнаєшся багато цікавого: як жили й боролися за свободу наші предки — слов'яни, про мудрих і непереможних князів Русі-України та про їхні великі державні й військові справи. Герої цієї книжки державотворці, полководці, прості воїни — реальні історичні особи.

Під час створення текстів переказів використано багату історичну спадщину, передусім літописну. Літопис — це історичний твір, у якому опис подій здійснювали за роками. Згодом з кількох літописів робили один — звід, який постійно доповнювали й доопрацьовували.

Князівська слава завжди починалася з Києва — «матері міст руських». Тому більшість подій, про які йдеться в легендах і переказах, відбувалися в нашій давній столиці. Київ для Русі-України — це місто-символ. Тут містилася резиденція великих князів, здіймалися в небо неперевершені храми, народжувалися безсмертні книги, гуртувалося до далеких походів українське військо.

На кожній сторінці чути дзвін Святої Софії, гомін народного віча, стук ремісничих молотків, кресання мечів і посвист стріл.

Крізь товщі століть дійшли до нас слова народної мудрості: «Тримайтеся, браття наші, плем'я за плем'я, рід за рід і бийтеся за себе на землі нашій, яка належить нам і нікому іншому, се ж бо ми є русичі...»

Про князів — видатних діячів української історії, справи яких тісно переплелися з долею нашого народу, — ця книжка.

СЛОВ'ЯНИ

Стародавні грецькі історики називали слов'ян ***антами*** та ***венедами***. Елліни вважали, що назва ***слов'янин*** походить від слова **sclave**, що означає ***раб***, ***невільник***. У прадавні часи римські та грецькі війська іноді захоплювали в полон слов'ян та обертали їх на рабів. Проте це тільки припущення. Ми знаємо з історичних джерел, що слов'яни були мужніми, хоробрими та вправними вояками, самі часто здійснювали походи на грецькі землі, беручи в полон багатьох греків. До того ж слов'яни були дуже дотепні та кмітливі.

До нашого часу дійшов такий переказ. Якось велике візантійське військо підійшло до слов'янського табору та спробувало його оточити. Коли ж грецькі воїни вдерлися туди, то не знайшли жодного слов'янина. Таборяни неначе в небо знялися. Неймовірно здивувавшись, греки пішли собі далі. Слов'яни ж тим часом з очеретиною в роті сиділи під водою. Вони могли по кілька годин перебувати в такій оригінальній схованці. Коли ворог відійшов, то слов'янські звитяжці повиходили на берег та вночі зненацька напали на грецьке військо.

Слов'янами називають сукупність різних близькоспоріднених племен. Наприклад, племена, що жили на полях Наддніпрянщини, відомі нам як ***поляни***, а ті племена, що залюднювали лісові простори над Прип'яттю, увійшли в історію як ***деревляни***, на Волині жили ***дуліби***, на Чернігівщині по річці Десні — ***сіверяни***, над Дністром — ***тиверці***, у Галичині — ***хорвати***. З прадавніх часів наші предки будували ***городи́*** — укріплені міста, що стояли на високих річкових кручах, неприступних для ворога. Крім того, зведені могутні дерев'яні стіни, насипані земляні вали та глибокі рови, викопані довкола таких твердинь, робили їх надійним захистом у ті неспокійні часи. У слов'янських землях було багато лісів, у яких водилася сила-силенна всіляких звірів, річки та озера виблискували рибою. Тому мешканці слов'янських поселень були мисливцями та рибалками. Зазвичай згадані міста лежали на берегах великих річок, що були торговельними шляхами. Через це серед слов'ян було немало ремісників і купців.

Проте найголовнішим для слов'ян було хліборобство. Вони сіяли пшеницю, жито, ячмінь, просо. Оброблялася земля тоді дуже важко, адже спочатку треба було відвоювати її в лісу. Робили це так. Передусім шукали відповідну ділянку землі, потім «підсікали» залізними сокирами дерева та кущі. Ціле літо вони сохли, а наступного року їх спалювали. Важкою бороною попіл змішували із землею. Таке рільництво назвали ***підсічним***. Із сивої давнини слов'яни знали ***бортництво*** — збирання меду диких бджіл.

Життя в ту пору було важке, неспокійне та сповнене всіляких небезпек, нашим пращурам не раз доводилося зі зброєю орати землю.

На слов'янські землі часто вчиняли набіги ***гуни, готи, авари***. Тому слов'яни формували своє військо, на чолі якого стояв князь. Таке військо було озброєне списами, мечами, стрілами, змащеними отрутою, від ворожих ударів вояк захищався важким щитом. Кожен князь мав власні бойові загони — ***дружину***. Саме з цими загонами він вирушав у далекі походи. Коли ж сила ворога була надзвичайно велика, то племінні керманичі збирали з багатьох племен усіх воїнів — ***народне ополчення***. Найголовніші питання внутрішнього життя, зовнішньої політики слов'яни розв'язували на народних зборах, які називають ***вічем***.

Крізь століття до нас дійшли відомості про те, що наші пращури були дуже гостинні. Чужинців та мандрівників вони зустрічали з великою шаною. Купці та гості звідусіль любили відвідувати слов'янські селища. Серед слов'ян не було ні крадіїв, ні розбійників. Коли родина йшла працювати на поле або ж вирушала на полювання, то залишала відчиненими хатні двері. Кожна голодна людина могла зайти та взяти приготовлену для неї їжу.

Слов'яни були язичниками, вони поклонялися багатьом богам, що втілювали різні сили природи: богові грози ***Перуну***, богові вітру ***Стрибогу***, богові худоби ***Велесу***. Як і всі хліборобські народи, слов'яни радо проводжали зиму та зустрічали весну, сподіваючись на багатий урожай.

Вони водили танки й співали:
Весно, весно красна,
Прийди, весно, з радістю,
З великою милістю,
З корінням глибоким,
З хлібом високим.

Однак понад усе слов'яни любили свободу. Кажуть, що якось один кочовий хан запропонував їм скоритися його владі. Проте почув гідну відповідь: «Хіба народилася на світ і чи гріється під сонячним промінням та людина, що підкорила б собі нашу землю?»

КИЙ ТА ЙОГО НАЩАДКИ

Коли та як виник наш золотоверхий Київ — одне з найкращих міст на планеті, давня столиця Русі-України та сучасної України? Про це існує чимало легенд і переказів.

Якось Господь покликав до себе одного з найліпших своїх учнів — ***Андрія Первозваного*** — та спрямував його нести світло християнської віри на слов'янські землі. Прийшов апостол Андрій до великих круч і благословив їх, кажучи: «Засяє на горах цих славне місто, що під Божим заступництвом буде». Так воно й сталося. На тих схилах виріс Київ.

Як же будувався Київ та хто став його засновником, розповів один з перших на землях Русі-України історик літописець ***Нестор***, який був ченцем Києво-Печерської лаври. Оповідає він, що серед полян було троє братів ***Кий*** (що означає бойову палицю), ***Щек*** (змій, мудрий, кмітливий), ***Хорив*** (красень і красномовний) та сестра їхня Либідь. На дніпровських кручах збудували вони місто та назвали його на честь старшого брата Києвом.

Дуже швидко по всіх усюдах пішла слава про град Кия. Їздили до Києва араби, греки, варяги та хозари, і всі захоплювалися його багатством, красою та величчю.

Нестор-літописець згадує ще одного Кия, який був перевізником на Дніпрі. Коли люди хотіли переправитися через могутню річку, то казали: «Іду на Київ перевіз». Проте й сам Нестор не згоджувався, що місто назване не на честь знаного князя, а завдяки якомусь там перевізникові. Припускають, що Кий-перевізник справді жив, та йому належав не маленький човен, а великий перевіз, складений з багатьох човнів, на які клали дошки, створюючи таким чином своєрідний міст через Дніпро. Так люди й переходили з одного берега на другий.

Проте повернімося до князя Кия та його родичів. Літописець зазначає, що князь був великим лицарем, ходив у далекі походи, а в самому ***Царгороді*** (так наші предки називали ***Константинополь***) його приймав візантійський імператор. Не кожного князя так шанували, а Кий заслужив на це.

Крізь вітри історії до нас долинув переказ і про те, що Кий був великий полководець. Одного разу на полянську землю сунула велика орда гунів. На своєму шляху вони безжально все палили та нищили, а людей забирали в полон. Кий разом зі своїми братами вивів полянське військо назустріч кочівникам. Проте гунів було дуже багато. І тоді брати вдалися до військових хитрощів. Їхні вояки вийшли на галявину, яку з двох боків оточував ліс. Отож, ворожа кіннота обійти їх не могла. Позаду себе кмітливі поляни позабивали в землю густий частокіл. Щойно гуни впритул наблизилися до їхніх лав, як Кий підняв меча, і русичі миттю сховалися за загостреними колодами. Стримати розбурханих коней кочівники не змогли, і ординська кіннота налетіла на загорожу. Гунські коні розпорювали животи об кілки, а вершники падали додолу. І люди, і тварини борсалися разом на землі. Кий просурмив у сигнальний ріг, і в натовп кочівників полетіли влучні стріли русичів, а полянська дружина списами й мечами добила супротивників.

Багатство й велич міста над Дніпром не давали спокою й кочовим хозарам. Однак після Києвої перемоги ті не наважувалися відкрито воювати з полянами.

І тоді вирішили хозари схитрувати. Захотіли вони одружити свого хана з Києвою сестрою, золотокосою красунею Либіддю. Для того щоб залякати русичів, у похід вирушило величезне хозарське військо. Зажурився Кий, бо без ліку було вершників у хозарській орді. Зібрав він раду, на яку посходилися його брати, воєводи та інші поважні люди, а ті вирішили битися, не віддавати князівни степовикам. І стало руське військо проти хозар. Побачив те хозарський хан та й каже Києві: «Хай виграє той, чий богатир переможе у двобої». Від кочівників вийшов кремезний богатир, а від русичів — юнак-тесля Руслан, який був закоханий у Либідь. І стали битися богатирі. У жорстокому герці юнак здолав ординця. Хозари без бою відійшли в степ. Здобувши перемогу, князь Кий з радощів звелів готуватися до сестриного весілля, бо Либеді давно припав до душі Руслан. На київських горах справили бучне весілля. Річку, на берегах якої відбувався двобій, назвали Либіддю. Цю назву вона має й досі.

Відгомоніли тисячоліття, а імена Кия, Щека, Хорива, їхньої вродливої сестри Либеді залишаються серед найбільших святинь нашого народу.

Князі Аскольд і Дір

У дружині варязького князя Рюрика, який князював у Новгороді, було два славних лицарі: Аскольд і Дір. Та не залишилося їм міст, де б вони могли правити. Відпросилися звитяжці в Рюрика, щоб плисти до Царгорода й послужити візантійському імператорові. На половині шляху побачили вони місто на дніпровських кручах та й спитали: «Чий це град?» Відповіли їм люди: «Було три брати Кий, Щек, Хорив, і поставили вони град цей. І згинули. Ми ж роду їхнього, сидимо тут і платимо данину хозарам».

Тоді Аскольд і Дір пообіцяли киянам, що боронитимуть місто від усіх ворогів та берегтимуть його мир і спокій. Городяни погодилися й дозволили варязькій дружині залишитися в місті. Так Аскольд і Дір стали правити в Києві. Зібрали велике військо, довели до ладу життя із сусідніми племенами, відігнали хозар, примусили деревлян платити Києву данину.

Разом з дружиною Аскольда й Діра київське ополчення вирушило в далекий похід проти могутньої Візантії. Греки, охоплені жахом, так сповіщали про цю подію: «У човнах були руси, які тримали в руках мечі й погрожували місту та кричали. Ці руси високі на зріст, русяві, із сірими очима. Багато з них голили бороди, мали довгі вуса та чуби, на головах носили гостроверхі шапки, зверху кольчуги одягали білі киреї, що застібалися прищіпкою на правому плечі. Озброєні русичі сокирами, сагайдаками, списами й гострими з двох боків мечами, а щити в них були довгі та внизу вузькі».

Похід виявився вдалим, адже військо повернулося з багатою здобиччю: золотом, сріблом, шовковими тканинами. Київ знову став квітнути. Мандрівники й заморські купці, що були в Русі-Україні, рознесли добру славу про великих київських князів, їхні заможні міста й землі.

Тим часом у Новгороді помер князь Рюрик, покинувши свого маленького сина Ігоря. Тому новгородська громада до повноліття Ігоря поставила княжити Рюрикового родича Олега, який любив війни й походи. Почувши про успіх Аскольда й Діра, Олег з Ігорем і невеликою дружиною подався на Київ.

По дорозі Олег захопив міста Смоленськ і Любеч, які ще були вільні. Аскольда й Діра Олег вирішив здолати за допомогою хитрощів. Свою дружину він заховав під кораблями, а сам переодягнувся в купця, узяв малого Ігоря за руку та й мовив: «Ми купці! Ідемо до греків. Хочемо київських володарів ушанувати подарунками». Нічого не підозрюючи, Аскольд і Дір без варти вийшли до Олега.

А що було далі оповідає літописець: «Аскольд і Дір прийшли. Повискакували всі з човнів, та й сказав Олег до Аскольда й Діра: «Не князі ви і не княжого роду, але я княжого роду. А це син Рюриків».

Убили Аскольда й Діра, і став Олег князювати в Києві, мовивши, що буде це місто матір'ю городам руським. І підкорив Олег різні племена й народи навколо Києва та назвав себе «великим князем руським».

Князя Діра поховали біля теперішнього Софійського собору, там, де була церква святої Ірини. Князь Аскольд знайшов вічний спочинок на Печерську, на дніпровських кручах. Нині це місце називають Аскольдовою могилою.

КНЯЗЬ ОЛЕГ

Незвичайним і загадковим було життя київського князя ***Олега.*** Ніхто не знав, якого він роду. Чи княжа кров текла в його жилах чи боярська, а може, він був простим вояком. За розум і військові успіхи назвав його народ ***Віщим***, що означає хитромудрий. Кияни шанували свого князя, а вороги боялися. Коли Олег опанував Київ та утвердився в полянському краї, то звернув свій погляд на сусідні племена. Князь приєднав до Київського князівства землі деревлян, обклав даниною плем'я сіверян, визволив сусідніх радимичів від сплати данини хозарам. Літописець так оповідає про це: «Послав Олег до радимичів і запитав: «Кому данину платите?» Вони ж відповіли: «Хозарам». І сказав їм Олег: «Не давайте хозарам, а платіть мені». І запанував у їхній землі».

Для того щоб розширити межі своїх володінь, князь не раз воював з грецьким містом ***Херсонесом***, доводилося Олегові схрещувати мечі з кочівними хозарами. У віддалених від Києва краях будував він міста й переселяв туди дружинників, ремісників і купців. До Олега часто доходили звістки про те, що успіхами русичів була не задоволена Візантія. У Царгороді не дотримувалися раніше укладених угод, утискали руських купців та всіляко їх кривдили.

По якомусь часі вирушив князь у далекий похід на Візантію. Було це 907 року. Масштаби тієї військової кампанії нас уражають ще й досі: Олег підняв проти греків усю Русь, запросив до свого війська кочівників і варягів. Морем пливло дві тисячі кораблів, на кожному з яких було по сорок воїнів. Кіннота йшла на Царгород степом. Якось увечері привели до князя старця-віщуна, якого в ті часи русичі називали ***волхвом***. «У якому поході загину?» — запитав князь старого, а той відказав: «Княжитимеш тридцять три роки. Великої слави заживеш, матимеш здобич численну, а вмреш від свого вірного коня».

Уранці князь разом зі своїм військом пішов далі до Царгорода, а улюбленого коня відіслав до Києва, наказавши слугам дбати про свого бойового товариша.

Коли Олегів флот підійшов до Царгорода, імператор наказав перекрити бухту Золотий Ріг величезним ланцюгом, щоб створити перепону для ворожих човнів. На високих міських мурах розташувалося багато грецьких вояків. Зажурився Олег, що ж його робити? І цієї миті привидівся йому старий віщун, який прошепотів: «Місто здобудеш, тільки йди по суходолу, як по воді». Сказав та й зник.

І придумав князь, як йому вчинити. «І наказав Олег своїм воїнам зробити колеса й поставити на них кораблі», — з гордістю про свого героя пише літописець Нестор. З попутним вітром підняли вони вітрила й пішли до міста з того боку, де поле. Греки, побачивши це, злякалися й переказали через послів: «Не руйнуй міста, дамо тобі данину, яку забажаєш!» Проте слова — це ще не справа. Порадився грецький імператор зі своїми придворними та й надумався страшною смертю винищити русичів — передати до табору отруєні вино та їжу.

Прийшли греки до русів і сказали:

— Великий і хоробрий князю! Наш імператор передає тобі та війську твоєму хороброму найкращі страви та напої. Прийми це від щирої душі, нехай твої люди скуштують.

Проте мудрий Олег прочитав у їхніх очах лихі наміри. І сказав він посланцям:

— Маємо звичай такий: хто вино подає, той перший і п'є. Випийте ж і ви.

Греки відмовилися та вдалися до нових хитрощів, кажучи:

— Не знаємо таких звичаїв. Перші гості п'ють.

На що Олег промовив:

— Якщо вино подарували нам, то воно наше, а ви гості наші.

Пішли візантійці ні з чим. Олег наказав викинути харчі та напої в море.

І приготував військо до бою. Злякалися греки та й стали просити миру. Князь переказав, що вони мають дати по 20 гривень на кожного вояка, що прийшов з Русі, а згодом заплатити данину руським містам: Києву, Чернігову, Переяславу, Полоцьку, Ростову та іншим. Греки зобов'язалися шанувати людей з Олегового краю та не кривдити їх. На знак цієї важливої перемоги Олег прибив свого щита на воротах Царгорода. Переможні звитяжці повернулися з походу, і зажила Русь-Україна в мирі та спокої.

Князь усе дбав про господарські справи, бенкетував. Якось він спитав про свого вірного коня, а йому відповіли, що його улюбленець давно вмер.

«Неправду кажуть віщуни, — мовив князь. — Поїду подивлюся на кістки коня».

Приїхав з дружинниками до того місця, де лежали кістки коня, та й сказав з усмішкою: «І від нього мені віщували смерть». Та й наступив ногою на кінський череп. Тієї ж миті з черепа вилізла змія й укусила князя за ногу. Від зміїної отрути князь і вмер. Свого володаря кияни поховали на горі ***Щекавиці***, що й досі має таку назву.

Літописець свідчить, що за Віщим Олегом ще довго плакала й сумувала вся Руська Земля. Проте дехто твердить, що історія про Олегову смерть від коня — тільки легенда, а насправді князь загинув у далекому морському поході.

КНЯЗЬ ІГОР

ісля Олега київським володарем став ***Ігор***. Подейкують, що клопіт про державу обтяжував його. Головними в князівському житті були розваги, військові походи та полювання.

Якось під час ловів на Псковщині Ігорю довелося переправлятися через річку, а за перевізника там була селянська дівчина ***Ольга***. Князь був надзвичайно вражений її красою. Дівчина так запала в Ігореве серце, що київський володар одружився з нею та й привіз до Києва.

Однак подружнє життя не тішило Ігоря. Він марив про нові походи й велику здобич. Молода княгиня переїхала до Вишгорода, що стояв на правому високому березі Дніпра. Князя постійно не було вдома, а весь тягар державних справ лягав на Ольгу. До неї у Вишгород приїжджали і знатні бояри, і світлі мужі, і прості люди. Хто просив у княгині поради й захисту, хто сподівався

на чесний і справедливий суд, так і не дочекавшись правди від Ігоря. Навіть старші дружинники, Ігореві слуги, радилися з княгинею, де ставити нові міста, а де піднімати старі гради. З часом Вишгород назвуть Ольжиним містом. Мине небагато часу, і Ольга стане справжньою господинею Київської землі, міцно прибравши її до своїх рук. Княгиня давала лад державі, а її чоловік весь час перебував у походах.

Якось Ігор переказав дружині, що збирається у великий похід на греків, на Царгород. Купці, з якими він розмовляв, стверджували, що грецький флот на ту пору саме був далеко від столиці, а військо розкидане по великих імператорських володіннях.

Ольга була проти війни з греками, бо вважала, що з ними ліпше торгувати, але чоловікові не заперечувала, знаючи його шалену вдачу. Так Ігор вирушив у новий, нещасливий для себе похід.

Тисяча кораблів пішла на Царгород морем, велике військо пересувалося степом. Візантійський імператор, дізнавшись про Ігорів похід, приготував йому пастку. Коли київське військо підійшло до Царгорода, греки оточили його з усіх боків. На ворожих кораблях були встановлені великі мідні труби, які викидали на супротивника запалювальну рідину, яку тоді називали ***«грецьким вогнем»***.

Проте князь вирішив прорватися та вступив у бій з греками. У тій січі загинуло багато славних русичів-богатирів, а більшість кораблів з руськими воїнами знищило полум'я. Ігор повернувся додому ледве живий, весь посивілий. Гадають, що саме через це народ дав князеві прізвисько ***Старий***.

Уся Руська Земля оплакувала цю невдалу виправу. Мудра Ольга підтримувала чоловіка, як могла. Вона порадила Ігореві зібрати нове військо й готуватися до походу. На князівський заклик усі племена прислали своїх вояків. Союзниками киян стали й безстрашні воїни варяги та могутні кочівники печеніги.

Через два роки після страшної поразки, улітку 943 року, Ігор знову вирушив у похід з об'єднаним військом. Одні візантійські розвідники сповіщали грецькому імператорові ***Роману***: «Руським кораблям немає ліку, повкривали

вони все море», інші повідомляли: «Не перерахувати русів, які йдуть степом». Імператор перелякався й попросив миру. Грецькі посли передали до Ігоревого табору чимало золота, срібла, зброї, шовкових тканин, арабських скакунів. Уклавши мир з Візантією, Ігор розвернув своє військо, і воно пішло до берегів Каспійського моря.

В останні роки свого правління Ігор намагався підкорити Києву плем'я деревлян. Двічі він ходив з дружиною в деревлянську землю та повертався з великою даниною (медом, воском, хутром, зерном). Проте дружинникам здавалося, що цього замало. І вони примусили князя втретє піти до підкореного краю. Один мудрий дружинник намагався зупинити свого володаря, адже нове збирання данини порушувало договір з деревлянами, але Ігор вигнав його.

У той час деревлянський князь ***Мал*** скликав народні збори. І вирішили тоді деревляни: «Якщо внадиться вовк до овець, то виносить усіх до решти, поки його не вб'ють. Так і Ігор: якщо не вб'ємо його, то він нас усіх знищить».

Хитрі деревляни заманили Ігореву дружину в пастку, перебили її стрілами, самого ж князя прив'язали до двох нахилених до землі беріз, а тоді відпустили дерева, які розірвали київського володаря.

Княгиня Ольга

Після того, як деревляни вбили князя Ігоря, посланці припливли до Києва.

— Ми вбили твого чоловіка за хижацтво та грабіжництво. Однак наш князь Мал добрий і заможний. Земля деревлянська квітне. Будь за дружину нашому князеві Малу, — мовили вони Ользі.

Про трагічне завершення Ігоревого життя стало відомо в Києві. Проте княгиня не мала часу, щоб сповна пережити жалобу. Мал бачив себе на київському престолі. Держава опинилася в небезпеці.

Поки посланці відпочивали, Ольга зібрала таємну нараду родичів і найближчих Ігоревих дружинників. Вона вирішила помститися вбивцям і бунтівникам. На ранок деревлянським посланцям сказали, що Ольга дає згоду одружитися з

Малом, і тому делегацію врочисто на човнах занесуть до княжого двору. Самовпевнені Малові люди тільки насміхалися з киян, що тягнули сватів разом з важкими човнами. Не встигли деревляни отямитися, як дружинники кинули їх з човнами у великі ями, що були викопані заздалегідь. І миттю засипали зухвальців землею.

Після цього Ольга через своїх речників переказала прохання надіслати до неї поважніше посольство. Мал зрадів, нарядив своїх родичів і найближчих людей до Києва. Тут їх знову зустріли начебто радо та гостинно, запросили на вечерю, запропонувавши помитися з дороги. Коли ж посланці стали митися, Ольга наказала зачинити всі двері й вікна та підпалити лазню. Малові посланці згоріли живцем.

Тепер, уважала Ольга, настав час самого князя-убивці. З невеликим загоном дружинників вона прийшла до його краю, напнула шатра, запросила буцімто свого нареченого Мала й деревлянських воїнів підняти келих на згадку про Ігоря та запропонувала згодом справити весілля. Утішений Мал з дружиною повпивалися та й поснули. І наказала княгиня всіх перебити. Тоді й убито самого Мала.

Зібравши своїх воїнів, Ольга пішла походом на деревлян. Назустріч київській дружині вийшло велике вороже військо. Не встигла ще початися битва, як наперед вийшов маленький син Ігоря й Ольги князь ***Святослав***, якого також узяли в похід. Дитячою рукою кинув він убік супротивника списа, що впав біля ніг коня. Київські дружинники крикнули: «Наш князь уже почав битву, так підтримаймо

його». Кияни кинулися на ворога та й знищили його. Тепер Ольжине військо взяло в облогу деревлянську столицю місто ***Іскоростень.*** Проте деревляни чинили опір. Ольга вдалася до нових хитрощів. «Я вже помстилася за свого чоловіка й більше не хочу війни, — сказала вона деревлянам. — Візьму з вас невелику данину — пришліть мені від кожного дому по три голуби та по три горобці. І тоді я піду». Деревляни зраділи й виконали волю княгині. Ольга ж роздала цю данину дружинникам і наказала прив'язати до пташиних лап ганчірки, підпалити їх і відпустити птахів. Ті стали повертатися до своїх гнізд у деревлянському місті. Усе навкруги запалало страшним вогнем. Кияни зайшли до міста: одних городян побили, інших у полон узяли, а решту даниною обклали.

Після походу Ольга поставила на далеких від Києва землях вірних воєвод і дружинників, упорядкувала податки, установила справедливий суд. Усе це вітали прості люди. На Псковщині, де бувала княгиня, довго зберігали її сани, а селища, у яких ночувала Ольга, стали називати Ольжиними.

Згодом Ольга відвідала Візантію. Вродлива й розумна княгиня так сподобалася імператорові ***Костянтину Багрянородному***, що він запропонував їй одружитися. «Тільки християнка може вийти заміж за візантійського володаря, — сказала на те Ольга. — Я охрещуся, а імператора прошу мені стати за хрещеного батька». Костянтин погодився. Коли ж після хрещення імператор завів мову про весілля, то княгиня тактовно відмовила басилевсу, адже хрещені не можуть одружуватися з хрещениками.

«Перехитрила ти мене, Ольго», — сказав імператор і відпустив княгиню до Києва, передавши їй дари. На руських землях запанував мир і спокій. Ольга пропагувала християнську віру, у Києві та Пскові збудувала великі храми.

Після смерті княгиня Ольга була похована в Десятинній церкві в кам'яному саркофазі з маленьким віконцем. Розповідали, що там постійно відбувалися дива. Якщо людина справді була щирою, глибоко вірила в Бога, то тіло рівноапостольної княгині світилося сонячними променями. І чесні люди зцілювалися від різних хвороб. Якщо ж до саркофага приходили нечестиві, то віконце не відчинялося, і було видно тільки саму труну.

Минули століття, проте люди пам'ятають Ольгу, яку легенди назвали хитрою, церква — святою, а історія — мудрою.

Князь Святослав

Князь Святослав змалку любив військові ігри. З ровесників своїх, хлопчаків, збирав вірну дружину й ходив з нею начебто в справжні походи на хижих печенігів, підступних хозар, хитрих греків. Дивилися на княжі ігри досвідчені дружинники й говорили поміж собою: «Добрий буде з нього воїн». Так воно й вийшло. Щойно Святослав виріс, змужнів, то повів своє військо в справжній похід. Із гордістю писав про нього літописець: «І почав воїв збирати багато та хоробрих, і сам був хоробрий і легкий, ходячи як барс. І воєн багато провів. І возів за собою не возив, ні казанів... ні шатер не мав». Інакше кажучи, був Святослав, як простий воїн. Коли наближався до ворожих кордонів, завжди надсилав своїм супротивникам повідомлення: «Хочу на вас іти».

Одного разу прийшов Святослав на землі слов'янського племені в'ятичів і запитав: «Кому данину платите?» «Хозарам», — відповіли ті. І пішов князь на

хозарів. Розбив вороже військо й столицю їхню ***Білу Вежу*** штурмом узяв. Потім пішов походом на Дунай.

У цей час напали на Київ кочівники — печеніги. Княгиня Ольга зачинилася з онуками в місті. Почалася тривала облога. Швидко танули запаси їжі та води. Кияни страждали від голоду й спраги. І навіть хотіли скоритися супротивникам.

Однак знайшовся один юнак, який сказав: «Я зможу повідомити князя». Хлопець трохи знав печенізьку мову, таємно вийшов з Києва й усіх кочівників, яких зустрічав, запитував по-їхньому: «Ви мого коня не бачили? Десь загубився». Коли ж підійшов до Дніпра, то стрибнув у річку й поплив на той бік, де стояла дружина воєводи Претича. Печеніги стріляли в нього з луків, але не влучили. Юнак вийшов на берег і все переповів воєводі.

Дружина Претича була невелика, а печеніги стали під Києвом величезною ордою. І тоді пішов воєвода на хитрощі. Уранці в тумані посадив своє військо на човни й почав переправу. Дружинники в сурми заграли. Полякалися кочівники: думали, що це Святослав повертається з походу, і вирішили вдатися до переговорів. «Ти з ким будеш?» — запитали вони Претича. «Я княжий воєвода з передовим загоном. За мною повертається з походу великий князь з дружиною», — відказав той. Перестрашилися печеніги, відійшли від Києва й почали переговори. У цей час Святослав справді довідався про ординську загрозу, повернувся до Києва й відігнав кочівників у степ.

Кияни та княгиня Ольга не раз дорікали Святославу: «Ти, княже, чужої землі шукаєш, а про свою не турбуєшся. Наш край, матір твою і дітей твоїх

печеніги ледве в полон не взяли». У цих словах вилилося незадоволення княгині-матері постійними походами, які коштували великих зусиль, але давали мало користі Русі-Україні. Кияни прагнули миру й спокою, хотіли, щоб князь надійно захистив їх від степовиків, а натомість вони жили в постійній тривозі.

Докір подіяв на Святослава, і він певний час залишався в Києві та дбав про державні справи.

Спливли роки, постаріла княгиня Ольга. Перед самою смертю заповіла своєму синові берегти як Божий дар славний Київ і Руську Землю, а в чужі землі не ходити. Коли Ольга пішла з життя, гірко сумували за нею Святослав і вся Русь.

Минуло трохи часу, і сказав Святослав знову: «Не любо мені в Києві, хочу жити в Переяславі над Дунаєм». Сказав і пішов з великим військом на південь воювати з Візантією. Проте греки вирішили перехитрити Святослава. Надіслали до нього гінців і заявили, що ладні піти на мир і платити велику данину, тільки не знають, скільки в нього війська. Необачно князь сказав, що має двадцять тисяч витязів, і цим виказав свою силу. Візантійці відтягнули початок війни, зібрали сто тисяч воїнів та й оточили Святославове військо під болгарським містом ***Доростол***. І сказав князь тоді своїм воям: «Уже нам діватися нікуди. З волі чи з неволі станемо на герць. Отож, не посоромимо Землі Руської, а ляжемо тут кістьми. Мертвий сорому не має...» І відповіла дружина князеві: «Де твоя голова поляже, там і ми свої складемо». І почалася жорстока битва. Три дні й три ночі тривав кривавий бій. Багато воїнів полягло з обох боків, але перемоги

ні в кого не було. Тоді візантійський імператор і князь Святослав підписали договір про мир. І русичі одержали змогу повернутися додому. Однак підступні греки бажали смерті русичам, підкупили подарунками степовиків, щоб вони напали на Святославову дружину. Князь відчув небезпеку й для того, щоб ошукати печенігів, частину дружини відправив суходолом, а з невеликим загоном сам на човнах поплив до Києва. Та біля дніпровських порогів його дружина потрапила в печенізьку засідку й полягла в жорстокому бою. Наклав головою й сам Святослав.

Так буває з тими, оповідає нам літописець, хто не слухає своїх батьків. Чимало помилок було в житті князя, але в людській пам'яті закарбовано образ Святослава як великого героя, славного лицаря, вірного товариша, що заповідав своїм нащадкам: «Поляжемо, але не осоромимо землі нашої!»

Володимир Великий

Відважним захисником Київської Держави став син князя Святослава ***Володимир***. Нелегко було після батька керувати слов'янськими племенами й тримати їх навколо Києва, не треба забувати й про постійне суперництво з могутньою сусідкою — Візантійською імперією, повсякчас доводилося давати відсіч кочівникам печенігам. Більшість часу князь проводив у далеких походах і кривавих битвах. Щойно закінчиться одна війна — починається інша.

Якось на Руську Землю рушило величезне печенізьке військо. Назустріч кочівникам до річки Трубіж, що на Київщині, підійшла Володимирова дружина. Побачивши кількісну перевагу ворога, князь не починав бою, але й печеніги не квапилися. Нарешті хан запропонував Володимирові: «Нехай долю битви вирішить бій

богатирів. Якщо русич уб'є печеніга, то ми не будемо три роки воювати з вами, а якщо переможе печеніг — три роки грабуватимемо Русь». Розійшлися печенізькі ряди, і вийшов на герць могутній кочівник. «Гей, ви, сіно-солома, хто смерті хоче, виходьте зі мною битися!» — крикнув він русичам. Чимало славних київських воїв готові були стати до бою із супротивником, але розуміли — печеніга їм не перемогти. Зажурився князь Володимир. Та раптом підходить до нього один дружинник і каже: «Послухай, князю! Я вийшов у похід з чотирма синами, а молодший залишився вдома. Ніхто із самого малку не міг його подужати. Колись він на мене образився й розірвав руками товсту волову шкіру. Накажи йому боротися з печенігом».

Посланці привезли хлопця до князя. Був він середнього зросту, зовсім юнак. «Випробуй мене, князю», — сказав киянин і попросив роздражнити вола та випустити його в поле. Коли розлючена тварина побігла, юнак ухопив вола за бік і вирвав йому шматок шкіри. «Можеш битися», — сказав князь. І почався двобій з печенігом. Зійшлися в страшному двобої богатирі. Киянин підняв печеніга, ударив ним об землю та й убив. Закричало нажахане печенізьке військо й кинулося навтіки. Княжа дружина переслідувала ворога й нещадно рубала кочівників. На честь перемоги юнака заклав князь нове місто та назвав його Переяслав, адже кияни здобули (перейняли) у тому краю велику славу.

У далеких походах не забував князь і про мирні справи: будував міста, сприяв ремеслам і торгівлі, дбав про освіту дітей. Піднесенням та нечуваним розвитком України-Русі була занепокоєна Візантія. Імператори підбурювали кочівників до нових нападів на Руську Землю.

Для того щоб замиритися із Царгородом, Володимир вирішив одружитися з візантійською царівною — красунею Анною. Проте київському князеві відмовили, адже Анна була християнкою, а її родичі імператорської крові з презирством та зверхністю ставилися до Володимира як до дикуна, бо він сповідував язичницьку віру.

Тому Володимир вирушив у похід на грецьке місто ***Корсунь***. Це місто греки побудували ще в V ст. до н. е. і називали його тоді Херсонесом. Давнє місто було оточене високими мурами, мало боєздатне військо, яким керували талановиті полководці. Князь узяв місто в облогу й пішов на приступ. Володимир наказав воїнам будувати перед муром великий земляний вал, щоб через нього дістатися до міста. Цілий день, не спиняючись ні на мить, працювали дружинники, відпочивали ж тільки вночі. Коли настав ранок, то Володимир і його військо з подивом побачили, що великий вал розтанув як сніг на сонці. Хитромудрі греки зробили підкопи, і вал пішов під землю.

Усю ніч думав Володимир, як узяти місто. Наступного ранку князеві принесли стрілу, яка прилетіла з оточеного Корсуня. Чоловік на ймення Анастас, прибічник русичів, розповів, як примусити греків покоритися: треба перекрити таємні колодязі з водою, що викопані біля міста. Володимир так і зробив. Греки припинили опір. Анна вимушена була стати дружиною київського князя. Проте Володимир не поспішав приймати християнську віру, що було однією з умов його шлюбу з

царівною. Та враз розболілися в князя очі, і він утратив зір. Охопив Володимира відчай. Як же він тепер керуватиме державою? Анна вмовила його охреститися. І щойно святі отці поклали на нього руки, як сталося диво, яке бачило все Володимирове оточення. Князь знову одужав. Він віддав грекам Корсунь і повернувся до Києва.

988 року Володимир охрестив Русь. І з цього часу Русь-Україна стала великою християнською державою. Скрізь поставили чудові храми, монастирі, організовувалися церковні бібліотеки. Змінився й сам Володимир. Тепер у походи ходив тільки в разі крайньої потреби. Князь уважав, що ліпше поганий мир, ніж добра війна. На подвір'ї княжого палацу завжди можна було знайти багато безплатної їжі та одягу для жебраків і різних стражденних людей. Якщо був каліка чи хворий, що не міг дістатися до палацу, княжі люди привозили йому харчі й одяг додому. За Володимира в державі запанували мир і спокій. Минуть роки, а пам'ять про князя та його справи доживе до наших днів. Народ із вдячністю назве його Красним Сонечком Руської Землі.

Ярослав Мудрий

У 1036 році до Києва підійшло величезне військо печенігів. Навіть літописець зазначив, що не було кочівникам ліку. Київський князь ***Ярослав*** вирішив дати бій степовикам у полі «поза градом», тобто за містом. Посередині своїх лав поставив він варягів, попереду — лучників, а з боків — власну дружину. Цілий день тривала кривава битва, і тільки ввечері вдалося здолати печенігів. Літопис сповіщає нам: «Була січа жорстока, і ледве надвечір узяв гору Ярослав. І побігли печеніги в різні боки, і не знали, куди бігти. Одні, тікаючи, тонули в Ситомлі, другі в інших річках, а треті бігають хтозна-де до нинішнього дня». Після цієї битви печеніги відкочували в степи й ніколи більше не нападали на Руську Землю.

На місці перемоги князь Ярослав звелів закласти храм на честь Софії — Божої премудрості. Так піднісся у височінь Софійський собор. Храм став символом могутності Київської Держави, уславився чудовою архітектурою та живописом середньовічних майстрів. Дивом серед див називають софійські мозаїки — зображення, викладені зі спеціальних шматочків кольорового скла — смальти.

У Софійському соборі зберігалася бібліотека Ярослава Мудрого — одна з найбільших у Європі; тут розміщувалася школа, де навчали дітей різних наук, мудрі книжники переписували й перекладали літературні та богослужбові твори, складали літописи.

На відміну від своїх попередників, Ярослав Мудрий не любив військових походів, а більше уваги приділяв державним справам. З його ім'ям пов'язана велика розбудова Києва. Ярославове місто так розрослося, що перебільшувало місто князя Володимира в 7 разів. Вали, що оточували княжий град, простягнулися на 3,5 кілометри, були заввишки до 14 метрів, а завтовшки — близько 25 метрів. Коли на Київ нападали кочівники, дружина й озброєне населення піднімалися на вали, пускали у ворога влучні стріли, кидали важке каміння та лили окріп.

Головним в'їздом до Києва були Золоті ворота. Існують різні погляди, чому головна міська брама має таку назву. Одні вважають, що парадний в'їзд у Київ був названий так, як у Царгороді, з яким столиця Русі-України перебувала в постійному суперництві. Інші вважають, що під час в'їзду до столиці треба було заплатити мито. Чимало науковців схиляються до думки, що дерев'яні стіни для захисту від пошкоджень були захищені листами міді. Кожен, хто прибував до Києва в сонячний день, бачив яскравий блиск Золотих воріт.

Князь Ярослав сприяв розвитку ремесла й купецької справи. За його правління в Києві працювали ремісники майже шістдесяти спеціальностей. Головним торговим центром став Поділ, з якого розпочинався для багатьох купців і торгових людей шлях до Чорного й Балтійського морів. Простягався він на 3 тисячі кілометрів, і називали його «із варягів у греки». Шлях був досить складний і небезпечний, адже в дорозі на купців могли напасти розбійники або кочівники. Тому в подорож збиралися тільки сильні й відважні люди. Їм доводилося терпіти холод і спеку, тягнути кораблі волоком по берегу, відбивати напади ворогів. Купці й мореплавці завжди були шанованими гостями в давньому Києві.

Ярославів Київ квітнув і багатів. На ярмарках чужоземні гості купували вироби із золота й срібла, хутро, зброю. Київ перетворився на одне з найбільших міст тогочасної Європи. Якщо французький Страсбург мав населення 20 тисяч, англійська столиця Лондон — 35 тисяч, то в Києві мешкало понад 50 тисяч осіб.

Ярослав Мудрий розбудовував не тільки Київ, а й інші міста Русі. Існує давня легенда, згідно з якою князь хотів побудувати місто-фортецю на далеких кордонах своєї держави. Таке місце він знайшов на великих кручах над річкою Вол-

гою. Однак там жив страшний і великий ведмідь-людожер. Князь не злякався, узяв бойову сокиру й одним ударом убив лютого звіра. На честь Ярослава місто й назвали ***Ярославль***. І до сьогоднішнього дня зберігся старовинний герб Ярославля — великий ведмідь із сокирою на плечі.

За часів Ярослава створено перший збірник законів — «Руську правду». За ним жила наша давня держава.

Щоб мати тісні зв'язки з європейськими країнами, князь сприяв шлюбам своїх дітей з іноземними королівськими сім'ями. Три дочки Ярослава стали королевами: Анна — французькою, Єлизавета — норвезькою, Анастасія — угорською. Візантійська царівна Анастасія стала дружиною сина київського князя Всеволода. Від цього шлюбу народився герой нашої наступної розповіді — князь і полководець ***Володимир Мономах***.

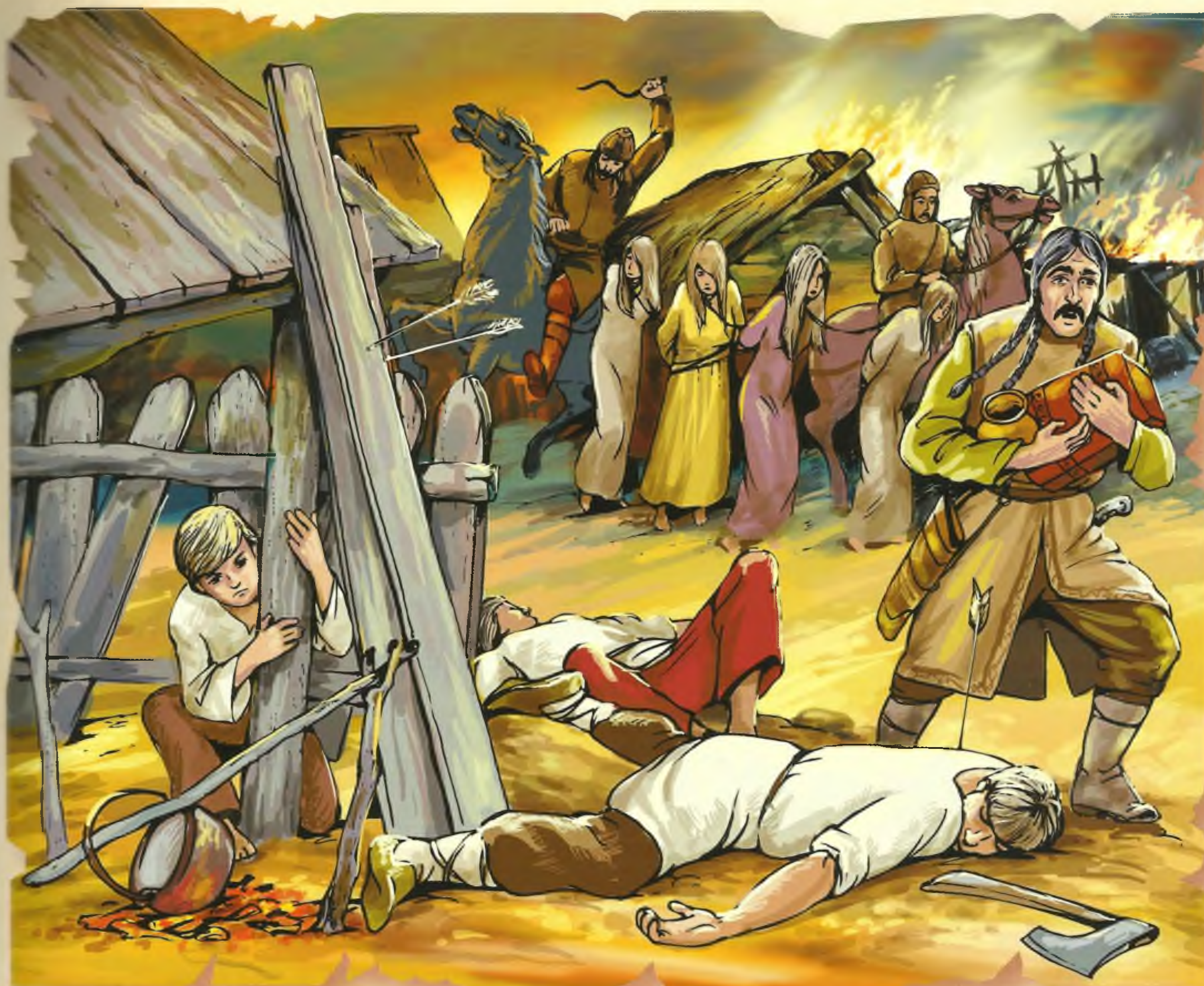
Чимало великих земних справ для Давньої Русі-України зробив князь Ярослав. Залишаючи земний світ, наказував своїм дітям любити один одного, жити в мирі й злагоді між собою та берегти найдорожче — рідну землю, про яку він дбав понад усе.

ВОЛОДИМИР МОНОМАХ

перекладі з грецької мови слово Мономах означає «єдиноборець». Таку родову назву мала сім'я візантійських імператорів, з якої походила Анастасія — мати князя Володимира. Інша версія походження цього найменування значно цікавіша: начебто князь Володимир ходив у ***Таврію*** та переміг у лицарському турнірі князя генуезців, що панували на ту пору в Криму (їхня фортеця в ***Судаку*** збереглася донині).

Змалку Володимир виховувався по-військовому. Разом з батьком Всеволодом їздив на далекі кордони стежити, як відновлюються Змієві вали — оборонні споруди проти кочівників, як чатує княжа варта, чи готові русичі дати відсіч степовикам. Князь Всеволод часто віддавав сина на виховання до старших дружинників, і ті навчали майбутнього полководця всіх хитрощів і премудростей військових: як з коня влучити стрілою у ворога, як захиститися великим щитом від ворожих лучників чи вправно володіти мечем і бойовою сокирою. Маленький князь їздив з дорослими на полювання на дикого тура й великого ведмедя. Від батька перейняв він 5 мов: грецьку, латинську, німецьку, угорську й польську. Від матері — думку, що князь — найголовніший державний діяч, він усьому голова. Від старших дружинників узяв три істини: наречена

родиться, а наречений на коня сідає; переможців не судять; переможець завжди правий. У душу й серце Володимира з дитинства ввійшла православна віра, захисником якої він був усе життя.

Зростав маленький князь і не міг не бачити частого суму свого батька Всеволода. Не виконали сини заповіту Ярослава Мудрого. Після його смерті почала розпадатися на окремі князівства Руська Земля. І сказав один князь: «Це — моє», а інший: «Це — моє». І спалахнула кривава війна між рідними братами за Ярославову спадщину.

Тим часом на Русь-Україну напали нові страшні вороги — кочівники половці. «І не було їм ліку, — писав літописець, — палили вони й грабували наш край». І захлинулася від крові й плакала через них уся Русь-Україна. Вирішив князь Всеволод дати бій степовикам, закликав у похід усіх своїх родичів. Проте з цього нічого не вийшло. Князі мали намір пересидіти у своїх укріплених містах і перечекати біду. Тоді Всеволод вивів дружину в степ, але зазнав поразки й ледве живий із залишками війська повернувся додому — до Переяслава. Побачивши свого великого батька переможеним, із сльозами на очах Володимир дав юнацьку клятву розбити половців і навіки вигнати їх з Руської Землі.

Коли Володимир став дорослим, то не раз водив свою дружину в степ на половців. Бив їх нещадно й відгонив від кордонів держави. Дійшло до того, що половецькі матері лякали дітей Володимиром Мономахом. І тоді вирішив половецький хан на віки вічні знищити князя. Підняв проти нього весь Степ. Ішла на Руську Землю така кількість половців, якої ще ніхто не бачив. Зрозумів Володимир, що з однією, навіть сильною дружиною, ворога не здолати. Треба закликати інших князів, збирати народне ополчення. Проте більшість князів з дружинами прибули на з'їзд з невеликим бажанням іти на ворога, сподіваючись, що половецька загроза обмине їх. «Не пора нині воювати, у нас і без того клопоту чимало, — казали вони. — Та й смердів від землі відривати не можна, бо великі збитки будуть». Відповів братам і родичам на це Володимир Мономах: «Та хто, крім нас, про Руську Землю дбатиме? Як почне смерд орати, наїде половчанин, уб'є його стрілою, і коня забере його, і жінку його, і дітей його, і двір спалить!» Говорив князь так красномовно, що нарешті переконав інших. «Ми з тобою йти готові», — відповіли князі й рушили з Мономаховою дружиною.

Було це 1111 року. Підійшло руське військо до Дону, а тут стояла величезна половецька орда, якої ще не бачили. Наказав Мономах поперед війська винести хрест святий та образ Богоматері, сказавши своїм воїнам: «Можемо смерть тут прийняти, але станьмо непорушно». Обнялися й поцілувалися князі, які ще вчора ворогували між собою, і поїхали до своїх дружин.

Кілька днів тривала кривава битва. Сповіщає нам літописець: «І пішли полки половецькі та полки руські, і зіткнулися перші ряди полків, і неначе грім ударив, ударилися вони чолами, і брань люта була між ними, і гинули одні й другі. І став натискати Володимир з полками своїми... і падали половці перед полком Володимировим... і розгромили їх у страсний понеділок, березня місяця в день двадцять сьомий».

На великих радощах Мономах порушив усі тогочасні традиції: усе, що було захоплене в половців, віддав дружині, а князям світлим залишив найголовніше — славу переможців.

Звістка про руську перемогу рознеслася по далеких країнах: Греції, Угорщині, Чехії. Дійшла вона навіть до Рима.

Не встигла вщухнути військова слава, а київське віче вже покликало Мономаха княжити до Києва. Тут він уклав спеціальний закон «Устав Володимира Всеволодовича», який захищав простих людей Київської Русі від зажерливих багатіїв.

Узявшись за господарські справи, не покидаючи військових, Мономах заспокоїв усю Русь. Його влада досягла могутності, як колись за Ярослава Мудрого. Князь зібрав усі руські землі й припинив ворожнечу поміж князями.

Для своїх нащадків створив «Повчання», у якому наставляв жити з Богом у серці, поважати батьків, шанувати близьких, не згортаючи рук, навчатися й працювати в ім'я рідної землі.

Написали про нього літописці: «Прожив Володимир Мономах 73 роки, 83 походи здійснив, 300 половецьких ханів підкорив, 13 років княжив у Києві й закінчив свій земний шлях, уславлений перемогами за Руську Землю та блаженними справами для неї».

ДАНИЛО ГАЛИЦЬКИЙ

Князя ***Данила Галицького*** з роду Мономаховичів чотирирічним хлопчиком посадили на престол Галицько-Волинського князівства. У розквіті сил і слави загинув Данилів батько ***Роман Мстиславич***, переможець над половцями, правитель усієї Русі, про якого літописці писали:

Рушив він на поганих — неначе лев,
Сердитий він був — неначе рись,
І нищив їх — неначе крокодил,
Переходив їх землю — неначе орел,
А хоробрий він був — як тур.

Після загибелі батька великі землевласники — бояри — хотіли знищити родину князя Романа, через це мати-княгиня таємно вивезла Данила разом з братом за кордон. По якомусь часі юний князь повернувся на рідну землю з великим бажанням відновити батьківську державу. Галицькі бояри утискали міста, обкладали великими податками ремісників і купців. Тому городяни радо зустрічали молодого Данила, у якому вбачали захисника від боярської

сваволі. «Будь нам князем», — просили вони Данила й відчиняли перед ним міські брами.

Підкоривши бояр, князь Данило дав відсіч войовничим сусідам, які нападали на українські землі. Так, німецькі лицарі-хрестоносці захопили волинське місто Дорогичин. «Не личить держати нашу батьківщину хрестоносцям», — проголосив Данило й повів своє військо на штурм міста, узяв у полон багато хрестоносців та їхнього магістра Бруно. Це була перша перемога русичів над войовничими лицарями. Як і його батько, князь повів боротьбу з давніми супротивниками Русі-України — половцями. У кривавих битвах і походах зростав полководець Данило Галицький. Дружинники гордо розповідали, що в поході князь перший переходить річку та останній перепливає її, коли військо повертається додому. Якось під час походу на половців один князь — Данилів союзник, — побачивши велику орду степовиків, перелякався й запропонував повернути коней назад. На таке Данило відповів: «Я не для цього сюди йшов. Ми можемо або зараз їх перемогти, або померти з честю».

Справжнім лихом для Руської Землі стала монголо-татарська навала. Нові кочівники прийшли з Азії, величезне військо приступом брало укріплені міста, нищило й старих, і малих, грабувало українські землі. Узимку 1240 року татари підійшли до Києва. Літописці сповіщали: «Від скрипу татарських возів, сильного реву верблюдів та іржання кінських табунів у місті нічого не можна було чути». Данило залишив у Києві воєводу Дмитра, а сам поїхав збирати військо проти татар на Заході. Сподівався він і на допомогу європейських держав. Проте королі сусідніх земель не допомогли українському князеві.

Героїчно билися кияни з ворогом. На міських мурах і валах поруч з дружинниками стояли старі, жінки, діти. Після тривалого штурму татари вдерлися до

міста, у якому ще довго тривали вуличні бої. Завойовники помстилися Києву. Літопис доносить до нас такі слова про ту трагедію: «Здобули Київ татари й Святу Софію пограбували, і монастирі всі, й ікони, і хрести, і всі шати церковні взяли, а людей від малого до великого всіх убили мечем».

Зруйнувавши столицю Давньої Русі, ординці рушили на галицькі й волинські землі.

Не маючи великого війська, князь Данило був змушений визнати над собою владу Золотої Орди — таку назву мала монголо-татарська держава. Йому навіть довелося здійснити принизливу подорож до хана, щоб засвідчити покору. Проте ніколи князь Данило не кидав думки вигнати геть загарбників.

Скориставшись тимчасовим спокоєм на своїх землях, князь Данило заходився будувати нові міста й фортеці. Так з'явилася його нова столиця — Холм. На честь сина Лева постало місто Львів. За взірцем західноєвропейських країн галицький князь споруджував кам'яні могутні замки, створив загони спеціальної лицарської кавалерії, у якій не тільки вершник, але й кінь був чудово захищений обладунком. Перейнявши татарську практику, Данило Галицький сформував підрозділи легкої кінноти, що добре зарекомендували себе в бою.

Утративши надію на допомогу сусідів поляків та угорців, Данило сам розпочав боротьбу з татарами. Княжі загони стали витискати їхні орди з Побужжя. Довідавшись про це, хан Куремса рушив у похід на непокірного князя.

На шляху кочівників стояло місто-фортеця Крем'янець, яке відбило їхній штурм. Війська Данила та його сина Лева завдали поразки Куремсі, і татари мусили відступити.

Це була перша перемога України-Русі над степовими завойовниками. Проте їй знадобиться ще майже 100 років на те, щоб цілковито звільнитися від чужинського панування.

За великі державні справи й ратні подвиги папа римський коронував Данила Галицького як короля Русі.

Останні роки свого життя князь доживав в улюбленому Холмі, передавши стерно влади синам і родичам. Після себе він залишив Галицько-Волинське князівство — одну з наймогутніших держав Східної Європи.

Серія «Легенди та перекази»

КНЯЗІ УКРАЇНИ

Третє видання
Автор-упорядник *Фелікс Левітас*
Художник *Олександр Кононученко*

Під час створення текстів використано творчий доробок:
М. Аркаса, М. Возняка, М. Грушевського,
А. Лотоцького, В. Малика

Головний редактор *С. Крупчан*
Відповідальний редактор *О. Сень*
Художнє редагування *О. Рибакової*
Літературне редагування *Т. Корольової, О. Скопненка, І. Сілакової*
Дизайн і верстка *О. Придатка, А. Ребенок*

Підписано до друку 16.01.09
Формат 60х90/8. Папір крейдяний.
Гарнітура ScoolBookC. Друк офсетний. Ум. др. арк. 8.
Наклад 5 000 прим. Зам. № 0169.

Видавнича фірма «**КАЗКА**»
Свідоцтво про внесення до держреєстру ДК №740 від 24.12.01
вул. Мала Житомирська, 16/3, оф. 12, м. Київ, 01001
E-mail: *kazka@svitonline.com,*
kazka@voliacable.com

Віддруковано згідно з наданим оригінал-макетом у ТОВ «Фактор-Друк».
61030, м. Харків, вул. Саратовська, 51, тел.: 8(057) 7-175-185.

КНЯЗІ УКРАЇНИ

СЛОВ'ЯНИ

КИЙ ТА ЙОГО НАЩАДКИ

КНЯЗІ АСКОЛЬД І ДІР

КНЯЗЬ ОЛЕГ

КНЯЗЬ ІГОР

КНЯГИНЯ ОЛЬГА

КНЯЗЬ СВЯТОСЛАВ

ВОЛОДИМИР ВЕЛИКИЙ

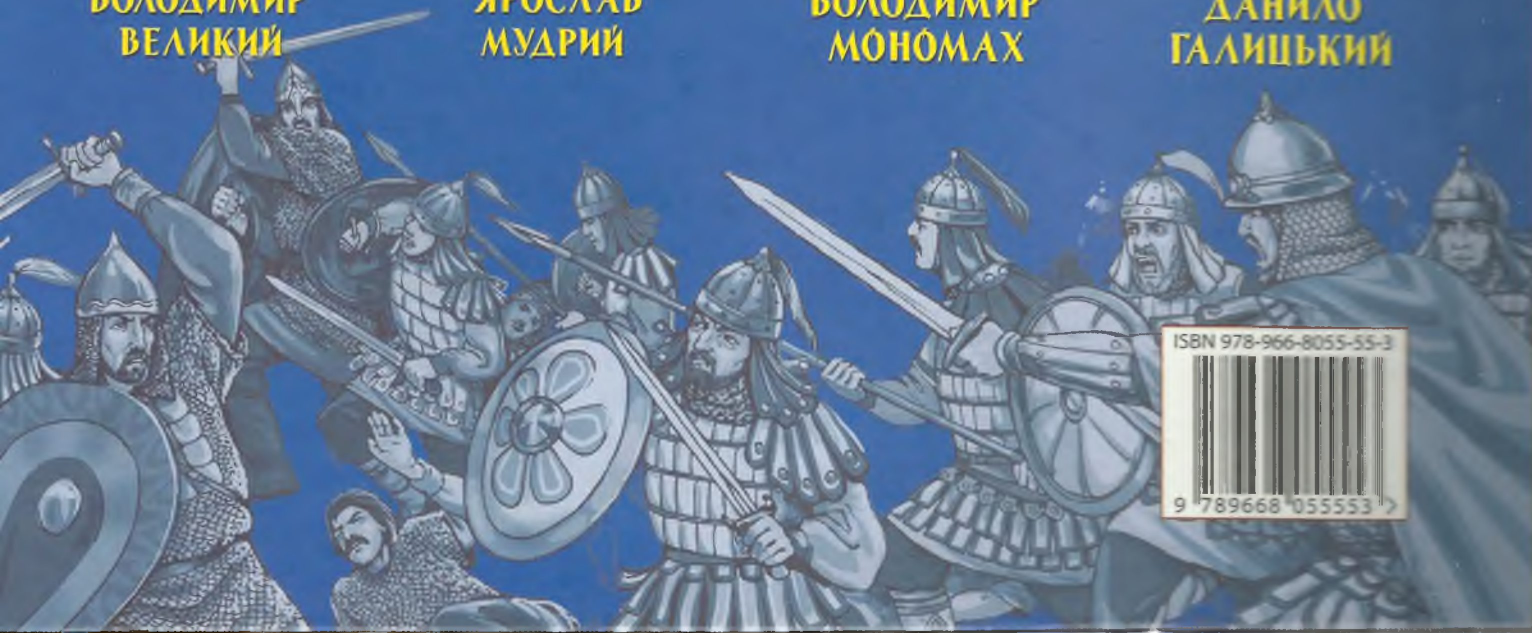
ЯРОСЛАВ МУДРИЙ

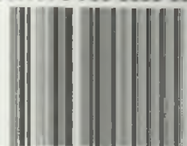

ВОЛОДИМИР МОНОМАХ

ДАНИЛО ГАЛИЦЬКИЙ

ISBN 978-966-8055-55-3
9 789668 055553